

профессионалами. С помощью специального инструментария проверяют внимание, координацию движения, быстроту, точность и регулярность реакции, зрительные и слуховые данные, память и т.п.

Исследования показали, что необходимой предпосылкой для водителя является наличие сильного, подвижного и уравновешенного типа нервной системы (сангвинический темперамент). Это человек, живо реагирующий, способный на быструю смену процессов возбуждения и торможения. Более слабая нервная система, меньшая скорость смены возбуждения и торможения и неуравновешенность нервных процессов снижают возможность в совершенстве управлять автомобилем.

Существенную роль могут сыграть такие факторы, как: острота зрения, дальтонизм, диапазон зрения, сопротивляемость ослеплению ярким светом, способность на восстановление зрения после действия яркого света и приспособляемость к работе в сумерках; а также способность правильной оценки скорости, быстрота реакции, уравновешенность, кровяное давление, слух и нервная устойчивость.

К основным факторам, вызывающим утомление водителей относят:

- продолжительное непрерывное вождения автотранспорта;
- нагрузка и психологическое состояние водителя перед началом управления автомобилем;
- вождение в ночное время;
- монотонность и однообразие движения;
- гигиенические условия и техническое состояние рабочего места водителя.

Пределом продолжительности рабочего дня для водителя, по некоторым источникам, является 10–11 часов.

По оценкам исследователей 5% всех дорожных происшествий можно избежать, если своевременно улучшить состояние водителя. Когда шофёр едет один, без спутников, он может петь, разговаривать сам с собой или слушать музыку. Иногда можно использовать сквозняк или умывание прохладной водой и т.п.

Психологические требования к профессии водителя, сформулированные на основании обработки большого количества материала, собранного и изученного психологами Исследовательского института транспорта в Праге, следующие:

- Крепкое физическое и психическое здоровье, сопротивляемость утомлению.
- Хорошее развитие органов чувств – острое зрение, тонкий слух и хорошие двигательные реакции.
- Постоянная собранность, наблюдательность, находчивость, решительность.
- Рассудительность, уравновешенность, внимательность.
- Эмоциональная зрелость, социальная приспособленность.
- Ловкость, умение выполнить сложные движения.
- Хорошая зрительная память.
- Быстрота умозаключений, понятливость, способность комбинировать и рассчитывать.
- Интерес к технике, особенно к автотранспорту, хорошие специальные знания, техническое мышление.
- Положительное отношение к профессии, добросовестное отношение к работе.
- Хорошее пространственное восприятие, правильное определение скорости и расстояния.
- Правильный режим дня, отсутствие привычки к злоупотреблению спиртными напитками.
- Инициативность, активность, энергичность.
- Аккуратность, последовательность, ответственность, хозяйственность.
- Предвидение транспортной обстановки, осторожность, осмотрительность.
- Самообладание, дисциплинированность, уверенность в себе.

Идеальным вариантом считается наличие всех вышеперечисленных качеств.

Онуфрієнко Н.О.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ (кінець ХХ– початок ХХІ ст.)

Мета статті – охарактеризувати європейські цінності, що є необхідними для професійної підготовки вчителів історії у контексті євроінтеграційних процесів наприкінці ХХ – початку ХХІ століття.

Актуальність проблеми. Сучасна Європа характеризується зростанням глобальної взаємозалежності країн, прагненням створити відкрите демократичне суспільство, єдиний економічний та культурний простір. Концепція Європейського Співтовариства ґрунтується на таких основоположних принципах створення єдиного освітнього простору: багатокультурна Європа, мобільна Європа, Європа професійної підготовки для всіх, Європа сучасних умінь і навичок, Європа, відкрита для світу. У світовому науковому просторі розробляються ідеї „загального європейського дому”, „європейської свідомості”, „європейської культурної та історичної спільності” тощо.

В кінці ХХ – на початку ХХІ століття у контексті освітньої політики Європейського Союзу та Ради Європи надзвичайного поширення набуло поняття „європейського виміру в освіті” (ЄВО), яке розглядається як певний стандарт знань про Європу; вивчення традицій, культури, мови та економічного стану інших країн для отримання комплексного уявлення про Європу та визнання існування багатоманітності в її рамках; зміцнення у молоді почуття європейської своєрідності; розуміння цінностей європейської цивілізації і основ розвитку Європейської Спільноти, таких як демократія, повага до прав людини, толерантність та солідарність; підготовка молоді до участі у суспільному та економічному розвитку європейських країн; збагачення знань про спільну історичну та культурну спадщину.[3, 38]

За Лісабонською стратегією розвитку освіти і підготовки (Європа–2010) європейський вимір в освіті включає: європейські знання, європейську мовну компетентність, європейську ідентичність, європейське громадянство, європейську якість, європейський професіоналізм. Резолюція Ради та міністрів освіти Європейського Співтовариства (1988 р.) „Про європейський вимір в освіті” висуває чотири цілі запровадження європейського виміру: посилення у молоді почуття європейської ідентичності та відчуття цінності європейської цивілізації, що є важливим для захисту принципів демократії, соціальної справедливості та поваги до прав людини; підготування молоді до участі в економічному та соціальному житті Європейської Співдружності; сприяння усвідомленню молоддю переваг Співдружності, як і викликів, що стоять перед нею; зміцнення знань молоді про історію, культуру та економіку європейських країн, що сприятиме розвитку співпраці.

Рада Європи, активно розвиваючи ідею європейського виміру в освіті, ґрунтує свою ідеологію на тому, що Європа – це спільність, яка, перш за все, має загальні духовні цінності. Мішель Форбек зазначає: „Європа – це більш, ніж внутрішній ринок ЄС, або так званий європейський економічний простір... Європа є передумою об'єднання цінностей, що ґрунтуються на ідеї демократії і прав людини” [7, с. 28].

У доповіді „Освіта для XXI століття” на Міжнародній комісії ЮНЕСКО (1996 р.) Жак Делор підкреслив, що пріоритетними напрямками освіти має бути культивування загальнолюдських цінностей, виховання толерантності, взаєморозуміння, соціальної відповідальності, поваги до інших. На його думку, „освіта повинна постійно адаптуватись до суспільного досвіду, транслювати його здобутки, головні цінності, досягнення” [2, с. 5].

Загальною проблемою європейських країн на початку XXI століття є зростання розриву між зовнішніми змінами світу та внутрішньою сутністю людини. Видатний український педагог І.Зязюн зазначає, що сьогодні на світовому рівні спостерігається ефект „ножиць” між темпами розвитку культури матеріальної та духовної. Адже матеріальний фактор поступово починає пригнічувати, знищувати духовний. Тому з усіх глобальних проблем людства сьогодні на перший план висувається питання оздоровлення старих та пошук нових гуманістичних цінностей, а також нової парадигми життя, нового мислення, нових правил співжиття.

Отже, сьогодні недостатньо дати молоді певний запас знань та умінь, і навчити її цей запас майстерно поповнювати та використовувати. Слід обов'язково прищепити молодому поколінню певну систему цінностей, спираючись на яку, воно зможе використовувати свої знання на благо країни і світу в цілому. В іншому випадку ми ризикуємо виховати професіоналів–циніків або навіть злочинців, які можуть стати страшною загрозою для людства. Адже слід враховувати, що прямуючи до поставленої мети, люди, що не мають чітких духовних цінностей, можуть використовувати будь–які засоби, керуючись гаслом: „Мета виправдовує засоби”. Отже, „ціннісне щеплення” мусить бути невід'ємним елементом сучасної освіти. А для ефективності „ціннісного щеплення” педагоги мають добре розумітися на природі цінностей, їх різновидах, ієрархії та засобах прищеплення [8, с. 8].

Категорія „цінність” є предметом теоретичних досліджень багатьох гуманітарних наук – філософії, соціології, психології, педагогіки, етики, естетики, економіки, політології та ін. Основу будь–якої соціально–педагогічної системи складають певні цінності, які є орієнтирами, духовними векторами її функціонування. Цінності є основою вибору людиною цілей, засобів та умов діяльності, що відповідають на питання: задля чого здійснюється та чи інша діяльність? До цінностей належать засоби і критерії, за якими людина характеризує явища в суспільній свідомості та культурі.

В.Франкл визначив цінності як смислові універсалиї, що кристалізувалися в результаті узагальнення типових ситуацій, з якими людству довелося стикатися в історії. Він виділив три групи цінностей: цінності творчості (що ми даємо життю); цінності переживання (що ми беремо від світу); цінності відношень (яку позицію ми займаємо відносно долі, яку ми можемо змінити) [6, с. 263].

Цінності є системотворчим ядром діяльності та внутрішнього духовного життя людини. Кожна з ключових цінностей виражає сутнісне (те, що робить людину особистістю), ставлення до навколишнього світу, а система цінностей дає уявлення про відносини „людина–світ”. Система цінностей здійснює соціальну регуляцію найвищого рівня. Система цінностей – це та ланка, яка об'єднує суспільство та особистість, задіюючи їх до системи суспільних відносин [5, с. 3].

Дослідженню теоретичних основ формування ціннісних орієнтацій присвятили свої праці зарубіжні науковці А. Біне, Д.Дьюї, Д.Каллен, А.Лай, А. Нейлл, Д. Томлінсон, В. Франкл, а також вітчизняні вчені М.П. Гузик, І.А. Зязюн, В.А. Караковський, І.С. Костюк, Ж.О. Омельченко, О.В. Сухомлинська, В.Ф. Шаталов.

Проблема ціннісних орієнтацій професійної підготовки вчителів у країнах Західної Європи досліджена в роботах Л.П. Пуховської.

Розвиток ціннісних орієнтацій та професійних інтересів педагогів вивчався І.М. Богдановою, В.Г. Вороновою, Л.Л. Горбуновою, С.У. Гончаренком, С.П. Івановою, М.І. Мерзляковою, І.П. Ширяєвим.

Питання професійної підготовки майбутніх вчителів історії досліджували К.О. Баханов, А.А. Булда, І.А. Мішина, С.О. Нікітчина, О.І. Пометун, А.М. Старєва, М.Т. Студенікін, Ф.Г. Турченко, О.Ф. Турянська, О.А. Удод.

Проте проблема загальноєвропейських цінностей в професійній підготовці вчителів історії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття залишається недослідженою.

Нині на перший план вийшли загальні цінності демократичного співтовариства, які мають стати фундаментом консолідації Європейської Спільноти. Рада Європи надає великого значення розробці Кодексу Європейських Базових Цінностей та передачі цих цінностей підрастаючому поколінню.

Незважаючи на різні політичні та релігійні погляди, європейські освітяни мають спільну думку відносно провідних загальноєвропейських цінностей, які повинні знаходитись в основі сучасної системи освіти:

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ (кінець ХХ– початок ХХІ ст.)

- утвердження елементарних прав людини, як вони подані в Конвенції прав людини Ради Європи (людська гідність кожного, право на життя і фізичну недоторканість, заборона знущань і рабства, особиста свобода, захист від свавільного арешту, принципи правового послуху і судової незалежності тощо);
- утвердження на основі рішення більшості обраних народних представників плюралістичних цінностей, тобто цінностей демократії, що ґрунтуються на партійній різноманітності, на відміну від цінностей тоталітарної поваги до цінностей європейського судового співтовариства;
- толерантність стосовно інакомислячих і представників інших народів та рас, що включає боротьбу проти антисемітизму й ворожого ставлення до чужинців;
- ідея мирного розв'язання конфліктів, збереження миру в Європі й у світі;
- готовність до взаєморозуміння і визнання спільного при одночасному ствердженні європейської багатоманітності;
- відкритість стосовно інших народів і культур при збереженні власної культурної неповторності;
- солідарність і любов до ближнього;
- здатність до добросусідського співжиття з іншими народами й готовність до компромісів при реалізації різних інтересів у Європі;
- усвідомлення відповідальності (як у приватному, так і в громадському житті) та активна участь громадян у політичних подіях;
- здатність до самостійного і критичного мислення;
- готовність виступати за свободу, справедливість і соціальну захищеність;
- повага до життя і прав інших;
- збереження природи й довкілля;
- збереження традиційних чеснот – таких, як доброта, вірність, скромність, старанність, усвідомлення обов'язку і ввічливість [7, с.29].

Вітчизняні вчені О.Вишневський, Н.Ткачова та інші, звертають увагу на те, що українці за своїм походженням, історичним та культурним розвитком є європейцями. Тому цілком зрозуміло, що шлях історичного розвитку українського народу, збігаючись зі шляхом усіх інших європейських народів, пролягає до європейських цінностей.

Успіх утвердження загальноєвропейських цінностей значною мірою залежить від педагогів, як носіїв сучасних змін і трансформацій в освіті та життєдіяльності Європейської Спільноти в цілому, особливе місце серед яких займають вчителі історії. С.А.Ліпін зазначив: „учитель двадцять першого століття – це насамперед експерт з поширення цінностей”, „цінності він поширює усім своїм життям” [8, с. 18].

Вчитель історії – це, перш за все, провідник ідей демократичної освіти, особистість, що втілює цінності Європейської Спільноти. На думку видатного французького філософа та етнографа Леві-Строса ХХІ століття буде століттям гуманітарних наук. Це свідчить про те, що саме гуманітарним наукам, і перш за все історії, надається надзвичайно важлива роль у вирішенні проблем європейської цивілізації. Адже однією з найважливіших функцій історичної освіти є формування історичної свідомості, яка сприяє консолідації країн, об'єднує їх на основі спільних цінностей, норм, традицій.

Історія є предметом, який найбільш сприяє усвідомленню взаємозв'язків між країнами Європи. Особлива важливість історичної дисципліни у контексті євроінтеграції зумовлена тим, що:

- ця дисципліна унікальна за своїм впливом на формування систем мислення, оскільки надає можливість людині вільно пересуватися у історичному просторі, озброює її знаннями історичного досвіду, що дозволяє правильно оцінювати сучасні політичні і соціальні процеси;
- історичні знання сприяють формуванню власної точки зору особистості, але разом з тим навчають цінувати та поважати думку інших;
- історія створює базу для розуміння і реалізації таких головних принципів життєдіяльності сучасної Європи, як права людини і демократія;
- історичні дисципліни виховують такі важливі у сучасному суспільстві риси особистості, як широта світогляду, толерантність, громадянська відповідальність, творча уява;
- історичні знання готують молодь до самостійного життя у суперечливому сучасному світі, створюють умови для взаєморозуміння між людьми, які є представниками різних культурних, лінгвістичних, етнічних та релігійних традицій;
- історичні знання допомагають молоді усвідомити себе не тільки представниками певної країни чи регіону, але й громадянами Європи і світу.

Європейський вимір у історичній освіті передбачає: розвиток інтересу підростаючого покоління до історії усіх європейських країн; вивчення історії утворення та будівництва Європи; розгляд історичних, культурних взаємовідносин на місцевому, регіональному, національному та європейському рівнях; використання інформаційних технологій, для розвитку співпраці та культурного обміну між країнами; виконання програми Ради Європи з формування європейської свідомості та вивчення загальної культурної спадщини; розробка нових навчальних програм та стандартів викладання історії; видання нових підручників.

В „Рекомендаціях щодо викладання історії в Європі в ХХІ столітті” (2001 р.) зазначається, що навчання історії в демократичній Європі повинне:

- займати провідне місце у підготовці відповідальних і активних громадян;

- виховувати повагу до відмінностей, що базується на розумінні національної ідентичності і принципах толерантності;
- бути визначним фактором у примиренні та взаєморозумінні між народами;
- відігравати життєво важливу роль у підтримці фундаментальних цінностей, таких як толерантність, взаєморозуміння, права людини та демократія;
- бути важливим чинником побудови Європи, що базується на спільній історичній та культурній спадщині;
- бути частиною освітньої політики, яка безпосередньо впливає на розвиток молоді, беручи до уваги її активну участь у побудові Європи і в мирному розвитку людських суспільств;
- розвивати в учнів інтелектуальну здатність сприймати та аналізувати інформацію критично і відповідально, через діалог, через пошук історичних доказів та свідчень, через відкриті дебати, що базуються на багатоперспективності, особливо щодо суперечливих та болючих питань;
- дати можливість громадянам Європи розширяти свою індивідуальну і колективну ідентичність через знання своєї спільної історичної спадщини на місцевому, регіональному, національному, європейському та глобальному вимірах;
- бути інструментом запобігання злочинам проти людства.

XXI століття зробило виклик вчителям історії та їх професійній підготовці. Цей виклик полягає у появі нових явищ, таких як: збільшення різноманітності в суспільстві, прямим наслідком якої є посилення різноманітності учнівського контингенту; інформаційний вибух, який призвів до перевантаження навчальних програм; поява альтернативних джерел інформації, які є носіями суперечливих цінностей; застосування нових інформаційних та комунікаційних технологій.

Надзвичайно актуальною сьогодні є проблема професійної підготовки вчителів історії до педагогічної діяльності в межах загальноєвропейського освітнього простору. Все це передбачає наявність у педагога таких якостей як чітка громадянська позиція; система цінностей, куди обов'язково входить визнання багатоманітності світу і толерантність; демократичний стиль роботи; висока комунікативна культура; здатність залучати учнів до планування і регулювання освітнього процесу.

Відповідно ускладнюються та урізноманітнюються вимоги до професійної підготовки вчителів історії, конкретними завданнями якої має бути формування готовності майбутніх педагогів до виховання і навчання дітей та молоді в контексті загальноєвропейських цінностей.

Сучасна Європа приділяє надзвичайну увагу професійній підготовці вчителя історії до педагогічної діяльності у багатоманітному учнівському середовищі з обов'язковим урахуванням індивідуальних, психологічних та вікових особливостей розвитку дітей, а також характерних рис соціокультурного оточення, менталітету, етичних, релігійних та політичних чинників.

Утвердження загальноєвропейських цінностей, пов'язаних з мультикультурною, мультиетичною, мультилінгвістичною Європою, значною мірою залежить від здатності вчителя стати над національним контекстом, розвинути в собі європейську свідомість та індивідуальне відчуття моральної відповідальності в плюралістичному суспільстві. В умовах євроінтеграції вчителі не можуть залишатися в статусі „національних служителів”, вони мають формувати „європейський учительський корпус” [4, с. 31]. Таке розуміння ролі вчителя історії у створенні інтегрованої Європи висуває професійну підготовку майбутніх педагогів у число пріоритетів освітньої стратегії.

Величезний внесок у розвиток професійної підготовки та вдосконалення вчителів історії здійснює Європейська Постійна Конференція Асоціації викладачів історії (EUROCLIO), Всеукраїнська асоціація викладачів історії й суспільних дисциплін „Нова Доба”. Серед їх завдань – сприяння миру, стабільності і демократії за допомогою правдивого викладання історії та захисту інтелектуальної свободи викладачів; розвиток європейської інформованості через викладання історії з урахуванням глобальних, регіональних та національних вимірів; формування в учнів критичного мислення та глобального світогляду.

Отже, в основі професійної підготовки нової генерації європейських вчителів історії на початку XXI століття мають знаходитись загальноєвропейські цінності, які є основою соціалізації особистості, підтримки порядку в суспільстві та у світі в цілому, засобами інтеграції людських спільнот.

Джерела та література

1. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник / За ред. І.Г.Єрмакова. – Запоріжжя: Центріон, 2005. – 640 с.
2. Делор Ж. Освіта – справжній скарб // Шлях освіти. – 1997. – №3. – С.3–5.
3. Захарова Н. Європейський вимір курсу історії нового часу в навчальних програмах для середньої школи в Україні. // Історія та правознавство. – 2005. – № 34–36 (62–64). – С.38–42.
4. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів історії у Західній Європі: спільність і розбіжності: Монографія. – К.: Вища школа, 1997. – 180 с.
5. Тюрина В.А., Научитель Е.Д. Ценностные ориентации: Учеб. пособие. – К.: ООО „Международ. фин. агентство”, 1998. – 30 с.
6. Франкл В. Человек в поисках смысла. Сб. зарубежной педагогики. – М.: Прогресс, 1990. – 369 с.
7. Форбек М. Європейський стандарт шкільної освіти. / Шлях освіти. – 1997. – № 1. – С.28 – 32.
8. Ціннісні парадигми освіти. / Укл. Н.О. Ткачова. – Х.: Видав.гр. „Основа”, 2004. – 128 с.